

CHARLES DICKENS - OLIVER TWIST

LITERÁRNÍ TEORIE

Literární druh a žánr: sociální román* (próza, epika)	Literární směr: knižně vydáno r. 1838 - jedno z prvních autorových děl; realismus*
Slovní zásoba: spisovný, občas i hovorový jazyk; vulgarity (<i>blbeček</i>); profesní mluva/slang z kriminálního prostředí (<i>blíkna</i> [svítilna], <i>frak</i> [doživotní trest]); místy zastaralé výrazy - archaismy* (<i>serbus</i> [obecní sluha]); další zastaralé/knižní výrazy (<i>jakpak</i> [jak], <i>vsutku/věru</i> [opravdu]); zdrobněliny (<i>blbeček</i>)	
Figury: v přímé řeči často řečnická otázka* („ <i>Co jen u všech všudy mohlo být tomu hochovi k pláči?</i> “)	Tropy: personifikace* (<i>obec vychovala</i>); v monologu vypravěče velmi častý epiteton konstans* (<i>vysoké křeslo, bílá vesta, hořký pláč, drsný hlas</i>); ironie* („ <i>To byla jistě znamenitá pomoc, jak chlapi dodat odvahu a zbavit ho všech rozpaků.</i> “); hyperbola*
Stylistická charakteristika textu: monolog vypravěče i přímá řeč jednotlivých postav; velmi častý sarkasmus	Vypravěč: vypravěčem je autor - vnější pozorovatel děje (-er forma)

Postavy:
OLIVER TWIST: hlavní hrdina; mladý sirotek vyrůstající v sirotčinci a dětský zloděj; je naivní a důvěřivý; trpělivě snáší nelidské zacházení a zůstává hodný, nápomocný a nekonfliktní; symbolizuje nevinnost; FAGIN: starý židovský kriminálník a vůdce zlodějské bandy; zkušený a prohnaný; BILL SIKES: brutální zloděj; spolu s Faginem symbolizuje nízkou, kriminální vrstvu společnosti; PAN BUMBLE: namyšlený a zlý serbus (obecní sluha) a později vedoucí sirotčince; pokrytečský, egoistický a sobecký; jde mu jen o peníze; symbolizuje maloměstáckého pokrytce bez špetky soucit; JOHN DAWKINS (FERINA LIŠÁK): sebevědomý a drzý mladý zloděj; člen Faginovy zlodějské bandy; je lhostejný - na nikom mu nezáleží; CÓDL BATES: veselý zlodějiček; další člen Faginovy zlodějské bandy - Faginův učedník; NANCY: Billova společnice a zlodějka; uvnitř dobrosrdečná, ale bezmocná vymánil se z Billova vlivu; rozporuplná postava - dělá dobré i špatné věci; NOAH CLAYPOLE: líný, zbabělý a hamizný učedník v pohřebním ústavu, později špeh u Fagina; nesnáší Olivera a chce se ho zbavit; PAN SOWERBERRY: hodný majitel pohřebního ústavu, ovlivňovaný svou ženou; PANÍ SOWERBERRYOVÁ: manipulátorská žena, která stojí na Noahově straně a chce Olivera vypudit; EDWARD LEEFORD (MONKS): Oliverův nevlastní bratr; chce Olivera zničit a získat otcovo dědictví pro sebe; PAN BROWNLOW: dobromyslný, starostlivý a štedrý starý muž; Oliverův zachránce; PANÍ MAYLIEOVÁ: hodná a šlechetná stará žena; RÓZA MAYLIEOVÁ: citlivá, laskavá a nebojčná žena, adoptovaná paní Maylieovou; PAN LOSBERNE: milý, spravedlivý, ale trochu zbrklý a divoký doktor; přítel rodiny Maylieů; PANÍ MANNOVÁ: lakomá pěstounka; PANÍ BEDWINOVÁ: laskavá hospodyně p. Brownlowa; aj.

Děj:
malému Oliveru Twistovi zemře po porodu matka, Oliver tak vyrůstá v sirotčinci → děti v sirotčinci mají neustále hlad, a tak Oliver jednoho dne požádá krutého a nelidského pana Bumblea o jídlo navíc → Oliver je za troufalost vyhozen, ujme se ho však pan Sowerberry, který z něj udělá učedníka ve svém pohřebním ústavu → jeho žena, paní Sowerberryová, však Olivera nenávidí a snaží se ho vypudit → Oliver uteče a dostává se do Londýna, kde se připojí ke zlodějské bandě vedené Faginem → Olivera do zlodějského femesla zasvěcuje John Dawkins alias Ferina Lišák → při jedné z krádeží je Oliver chycen a musí jít k soudu (za zločin, který nespáchal) → tentokrát ho zachrání pan Brownlow, který ho vezme k sobě domů → jednoho dne mu dá úkol, Oliver ale venku potkává své bývalé společníky → ti ho unesou zpět - nechťeli totiž přijít o obětího beránka, na kterého mohou hodit své neúspěchy → Edward Leeford alias Monks - Oliverův nevlastní bratr - se chce Olivera zbavit, aby mu připadlo otcovo dědictví → Oliver neví nic o tom, že měl bohatého otce, a tak se nechá unášet osudem → při krádeži v domě Maylieových je vážně postřelen → paní Maylieová se ho ujímá a společně s adoptovanou Rózou se o něj stará, dokud se neuzdraví → Oliver je u Maylieových šťastný, ale netuší, že se mezitím jakási umírající žena v sirotčinci svěří panu Bumbleovi, že kdysi okradla Oliverovu matku o malý přívěsek, který dokazuje Oliverův původ a příbuzenský vztah s Monksem → pan Bumble toho využije a přívěsek prodá Monksovi, který se ho obratem zbaví, aby se nedal prokázat Oliverův nárok na dědictví → Nancy omylem vyslechne hovor Fagina s Monksem a dozví se Oliverův původ → je zmatená a jde se se vším svěřit Róze Maylieové → Bill Sikes se dozví o tom, co všechno Nancy Róze vyprávěla, a na oplátku Nancy zabije → Oliver se baví s Rózou o své minulosti → je odkázán na pana Brownlowa, který mu celé tajemství odhaluje - velmi bohatý otec odkázal Oliverovi a Monksovi své dědictví (každému z nich polovinu) → dědictví je rozděleno a Monks odjíždí do USA, kde vše brzy utratí a zemře ve vězení → Fagin je dopaden a odsouzen na šibenici → manželé Bumbleovi jsou zbaveni úřednické funkce, upadají do bída a skončí jako chovanci ve svém "vlastním" špitále → vychází najevo, že Róza je sestrou Oliverovy matky, a tedy Oliverovou tetou → Róza se vdává za Harryho Mayliea, syna paní Maylieové, a Olivera adoptuje pan Brownlow → Oliver konečně dosahuje životního klidu

Kompozice:
53 kapitol; vyprávění chronologické (čas. návaznost děje), místy retrospektivní (návraty od min.)
Význam sdělení (hlavní myšlenky díla, motivy):
kritika sociální situace v tehdejší Velké Británii (dětská práce, dětské práce, domácí násilí, kruté zacházení se sirotky, pouliční a dětská kriminalita); realistický popis dobové situace chudých vrstev (hl. těžký pouliční život); kritika falešné morálky a pokrytectví; MOTIVY: chudoba, zločin, výchova, dětství, pokrytectví

LITERÁRNÍ HISTORIE - společensko-historické pozadí vzniku

Politická situace:
Velká Británie zakazuje otroctví (1834); ve Velké Británii vrcholí průmyslová revoluce (cca 1760-1840)

Základní principy fungování společnosti v dané době:
průmyslová revoluce přináší zásadní změnu výrobního procesu (ruční výroba v manufakturách → tovární a strojní velkovýroba) a využití nových zdrojů (uhlí, ocel, pára, elektřina); ve společnosti má stále větší vliv církev; dochází k výraznému rozvoji filozofie (John Stuart Mill) a také vědy (Charles Darwin) a techniky (parní loď (1803), parní lokomotiva (1814), elektrický telegraf (1837))

AUTOR - život autora:
Charles Dickens (1812-1870) → **britský spisovatel období realismu***; bývá řazen k **největším romanopiscům 19. stol.** a je považován za **nejpopulárnějšího autora viktoriánského románu***; narodil se do chudé rodiny úředníka → od mládí musel pracovat v továrně → později byl pisářem → od r. 1822 pracoval v listu *Morning Chronicle* → r. 1833 začal literárně tvořit (drobné povídky, črty) → díky vytříbenému humoru získal značnou oblibenost → začal tvořit rozsáhlejší díla → r. 1836 vydal knižně své drobné práce → obdržel objednávku na vytvoření *Kroniky Pickwickova klubu* (první rozsáhlejší dílo) → velký úspěch → stal se skutečnou **literární hvězdou** → oženil se (později měl celkem 10 dětí) → absolvoval **úspěšná turné** po Anglii → v letech 1842 a 1867 navštívil USA a i tam absolvoval úspěšné turné → po návratu z dlouhé cesty po USA se necítil dobře, začal ztrácet paměť a utrpěl mozkovou mrtvici → zemřel r. 1870

Vlivy na dané dílo:
vlastní autorovy zkušenosti (dětství strávené v chudobě, dětská práce, znalost Londýna a tamního podsvětí); spekuluje se také o inspiraci skutečným dobovým příběhem sirotka Roberta Blincoea

Další autorova tvorba:
Dickens se proslavil hlavně svými PRÓZAMI: *Kronika Pickwickova klubu* (humoristický román o příchodách Samuela Pickwicka z jeho cest; 1837), *Vánoční koleda* (vánoční povídka o tvrdém lichváři Ebenezeru Scroogeovi; 1843), *David Copperfield* (román o životě chlapce a muže Davida Copperfielda, který se setkává s lidskou bezohledností a sobectvím, ale také s dobrosrdečností; 1849), *Ponurý dům* (román o dědickém řízení, ovládaném zlomyslnou byrokracií; 1853), *Malá Dorritka* (sociální román o tom, že chudoba i bohatství mají stejné zhoubové vlivy na lidskou osobnost; 1855-57), *Příběh dvou měst* (úspěšný historický román z období Velké francouzské revoluce, jedna z nejprodávanějších knih všech dob; 1859), *Naděje vyhlídky* (román o chudém chlapci Pipovi, který díky vědnosti dozorce získá naději, aby poté zažil zklamání; 1861), *Náš vzájemný přítel* (poslední dokončený román - spleťtý a tajemný příběh o zradě, lásce, hamiznosti, intrikách s nečekanými rozuzleními; 1865), aj.

Inspirace daným literárním dílem (film, dramatizace, aj.):
DRAMATIZACE: román byl převeden do divadelní podoby, která je dodnes hrána po celém světě;
FILM: *Oliver Twist* (film Velké Británie; 1948) - hraji: Alec Guinness, Robert Newton; *Oliver Twist* (film VB/ČR/FRA/ITA; 2005) - režie: Roman Polanski; MUZIKÁL: *Oliver!* (muzikál V.Británie; 1968)

LITERÁRNÍ KRITIKA

Dobové vnímání díla a jeho proměny:
díky své otevřenosti mělo velký ohlas i úspěch → stalo se z něj klasické dílo a povinná školní četba → dnes jde o čtenářsky nejznámější autorovo dílo

Dobová kritika díla a její proměny:
literární kritici a další odborná veřejnost (např. týdeník *The Jewish Chronicle*) autorovi vyčítali rasistické a antisemitské prvky (hlavně postava zlého Žida Fagina) → Dickense obhajoval např. jeho životopisec G. K. Chesterton → sám Dickens obvinění odmítal, v pozdějších vydáních díla ale přesto kritizované pasáže (zejména všudypřítomný důraz na Faginův židovský původ) zmínil či odstranil → dnes je dílo řazeno k vrcholům autorovy tvorby

Srovnání s vybraným literárním dílem:
John Steinbeck - *O myších a lidech* (modernější sociální kritika z jiného období a místa (USA), zaměřující se pro změnu na těžké podmínky námezdních dělníků)

„Jakpak se jmenuješ, chlapče?“ zeptal se pán na vysokém křesle.

Při pohledu na tolik pánů padl na Olivera takový strach, že se až roztřásl, a když ho **serbus** znovu klepi přes záda, docela se rozplakal. Z těchto dvou důvodů odpověděl hlasem velmi tichým a váhavým, načež jeden pán, napadný svou bílou vestou, řekl, že je **blbeček**. **To byla jistě znamenitá pomoc, jak chlapi dodat odvahu a zbavit ho všech rozpaků.**

„Chlapče,“ promluvil pán na vysokém křesle, „dávaj pozor, co povídám. Myslím, že víš, že jsi sirotek, co?“

„Ten kluk je doopravdy **blbeček** – hned jsem to věděl,“ ozval se pán v **bílé vestě**.

„Ticho!“ napomenul ho pán, který mluvil předtím. „Snad víš, že nemáš ani otce, ani matku a že tě **vychovala obec**, to snad víš, ne?“

„Ano, prosím,“ přisvědčil Oliver v **hořkém pláči**.

„Proč vůbec brečíš?“ zeptal se pán v bílé vestě. A **věru**, že to byl **úkaz vsutku** neobyčejný. „**Co jen u všech všudy mohlo být tomu hochovi k pláči?**“

„**Doufám, že se každý večer pěkně modlíš,“ připomněl jiný pán drsným hlasem, „a že jako dobrý křesťan ve svých modlitbách pamatuješ na ty, co tě živí a pečují o tebe.**“

román - prozaický epický žánr; delší rozsah a komplikovanější děj než povídka nebo novela; příběh zpravidla obsahuje více postav
sociální román - román, který se pokouší o reflexi lidské společnosti a jejího vývoje; často bývá kritický
realismus - umělecký směr zejména 2. pol. 19. stol.; navazuje na romantismus; zachycuje pravdivou a věrnou skutečnost; centrem pozornosti jsou většinou průměrní lidé; ZÁSTUPCI: Lev N. Tolstoj, Honoré de Balzac, Charles Dickens, Henrik Ibsen, Mark Twain, Jack London, Gustave Flaubert nebo Fjodor M. Dostojevskij
archaismus - zastaralý jazykový prvek (např. platiť, dýchati, regiment (= pluk), leč (= avšak), narodzil od historismů mohou označovat i skutečnost (věc), která stále existuje
řečnická otázka - otázka položená bez záměru dostat na ni odpověď
personifikace (zosobnění) - připisování lidských vlastností neživým věcem, živočichům, apod.
epiteton konstans - básnický přívlastek stálý (konstantní); příkládá důraz běžné (zjevné) vlastnosti osoby, předmětu nebo jevu (např. *sedivý vlk, zelený háj, širé pole*)
ironie - záměrné vyslovení opaku toho, co si opravdu myslíme
hyperbola (nadsázka) - přehánění či zveličování skutečnosti
romantismus - v literatuře jde o směr, rozvíjející se hl. v 1. pol. 19. stol.; rozvoj hl. lyrické poezie, ale také románu; ZNAKY: konflikt mezi vnitřním a vnějším (reálným) světem; pocit rozervanosti hl. hrdiny, vzpírající se společ. konvencím; ZÁSTUPCI: O.Wilde, A.Dumas st., A.S.Puškin, N.V.Gogol, K.H.Mácha, B.Němcová, K.J.Erben, aj.